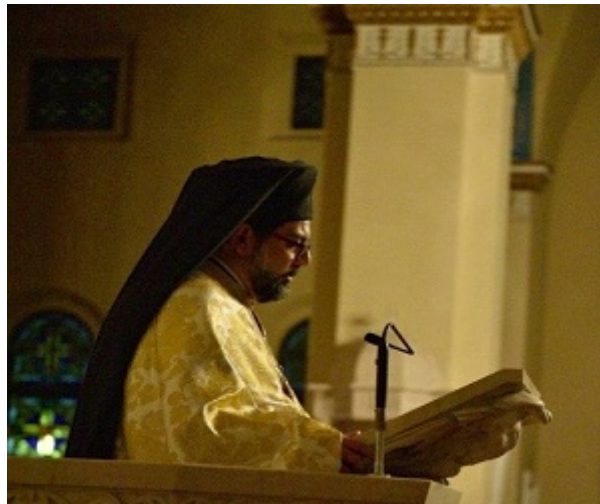

Φιλοσοφία και Ευαγγέλιο: Συνέντευξη του π. Παντελεήμονα Μανουσάκη

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

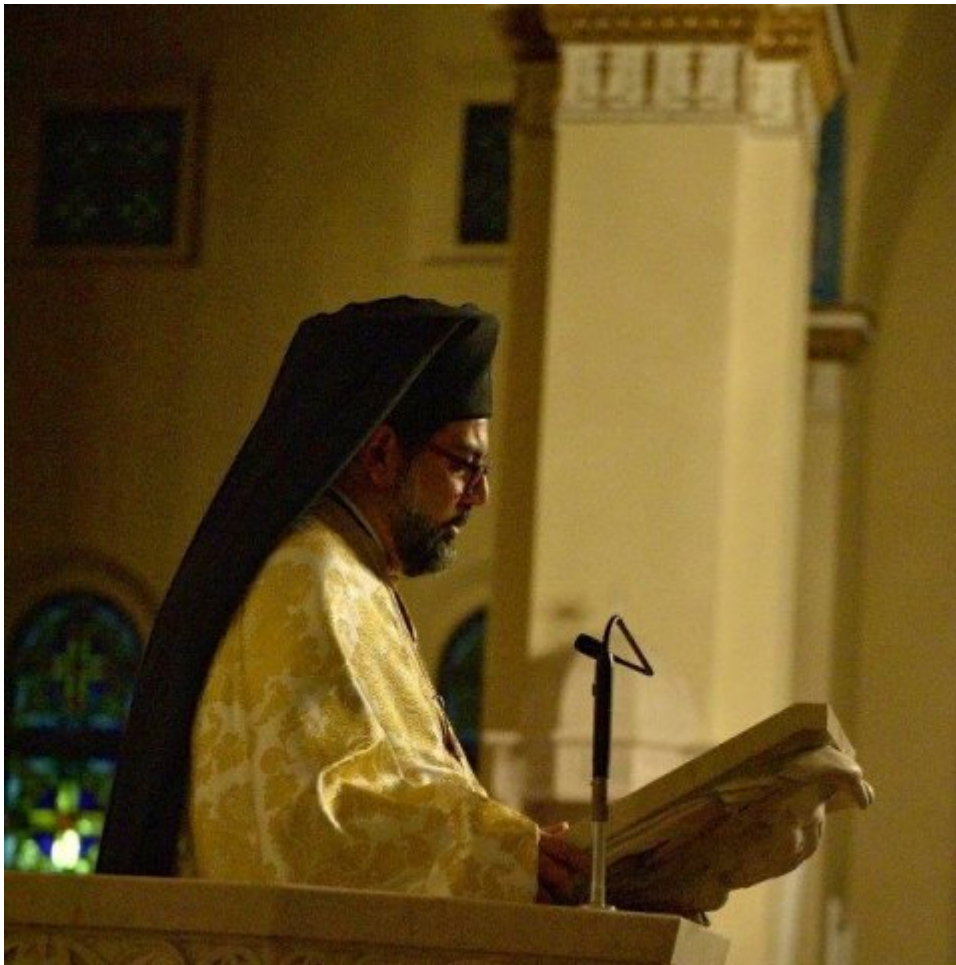
Επιμέλεια Συνέντευξης: Ηρακλής Αθ. Φίλιος

Ο π. Παντελεήμων Μανουσάκης διδάσκει φιλοσοφία στο Κολλέγιο του Τιμίου Σταυρού Βοστώνης (College of the Holy Cross). Έχει εκδώσει δύο τόμους στα αγγλικά, «Traversing the Imaginary» (Rowman & Littlefield) και «After God» (Fordham University Press), και έχει μεταφράσει το έργο του M. Heidegger «Aufenthalte» («Διαμονές») στα αγγλικά (State University of New York Press). Έχει γράψει εκτεταμένα πάνω σε θέματα φιλοσοφίας της θρησκείας και της φαινομενολογίας, βιβλία (όπως το «Θεός Φιλοσοφούμενος» στην ελληνική γλώσσα), και άρθρα του έχουν δημοσιευθεί σε επιστημονικά περιοδικά, στο «Λεξικό της Φιλοσοφίας» του Εδιμβούργου και σε άλλους συλλογικούς τόμους. Είναι ιερέας της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Αθηνών και είναι εγγεγραμμένος μοναχός στον κατάλογο της Ιεράς Μονής Ασωμάτων Πετράκη. Παράλληλα με τη διδασκαλία του στο College of the Holy Cross, συμμετέχει σε συνέδρια ανά τον κόσμο όπου και εισηγείται φιλοσοφικά, θεολογικά θέματα και θέματα που άπτονται του διαθρησκειακού διαλόγου. Το τελευταίο του βιβλίο φέρει τον τίτλο «For the Unity of All» («Υπέρ της των πάντων ενώσεως») (2015), το οποίο και προλογίζει ο Οικουμενικός Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαίος.

Πανοσιολογιότατε την ευχή σας. Ευχαριστούμε για τη διάθεση του πολύτιμου χρόνου σας και για την παρουσία σας στην ΠΕΜΠΤΟΥΣΙΑ.

Ευχαριστώ για την φιλοξενία σας και για την ευκαιρία που μου δίδετε μέσω αυτής

της κουβέντας να επικοινωνήσω με τους αναγνώστες σας.

1. Ποιος μπορεί να θεωρηθεί φιλόσοφος; Η φιλοσοφία είναι «πιστοποιημένη γνώση» ή στάση ζωής;

Ο όρος φιλοσοφία σημαίνει πρώτα από όλα την αγάπη (φιλία) της σοφίας. Αμέσως τίθεται ένα διπλό ερώτημα: τί σημαίνει αυτή η φιλία και τί εννοούμε ως σοφία; Αυτοπροσδιοριζόμενος ως φίλος της σοφίας ο φιλόσοφος ομολογεί την έλλειψη της σοφίας — δεν είναι σοφός (Σοφιστές, δηλαδή, σοφοί ονομάστηκαν στην αρχαιότητα ένα άλλο είδος στοχαστών προς τους οποίους αντιπαρατίθεται ο φιλόσοφος) στον βαθμό που δεν θα μπορούσε να επιθυμεί κάτι που ήδη κατέχει. Ο όρος φιλοσοφία ομολογεί, συνεπώς, μια αδυναμία, μια έλλειψη. Φιλοσοφία δεν είναι το όνομα μιας γνώσης, αλλά το όνομα μιας επιθυμίας.

Τί επιθυμεί ο φιλόσοφος; Και αυτό είναι δύσκολο να απαντηθεί, διότι δεν είναι ο φιλόσοφος φιλό-λογος: δεν επιθυμεί τον λόγον, με την πρωταρχική του σημασία, ως την λογική και έλλογη εξήγηση ενός ερωτήματος, αλλά επιθυμεί την σοφία. Ιστορικά, η φιλοσοφία ρωτά τί είναι η ζωή, ο βίος, και η απάντηση που δίνεται αρθρώνεται σε αυτό που γνωρίζουμε ως βιολογία. Ρωτάει η φιλοσοφία τί είναι ο κόσμος και η απάντηση στο ερώτημα αυτό, στον βαθμό που συστηματικοποιείται,

ονομάζεται κοσμολογία. Έτσι έχουμε την γέννηση και τον καταμερισμό των διαφόρων επιστημών: γεωλογία, ζωολογία, ακόμα και θεολογία. Το δεύτερο συνθετικό όλων αυτών των όρων είναι ο λόγος (-λογία), και αυτό σημαίνει, όπως είπα, την απάντηση που αρθρώνεται βάσει του λόγου στο φιλοσοφικό ερώτημα: τί είναι αυτό ή εκείνο; Η φιλοσοφία, όμως, δεν είναι ούτε φιλο-λογία ούτε σοφιο-λογία (για να παίξουμε με τα δύο συνθετικά της λέξης). Δεν συστηματικοποιείται η ίδια σε μια απάντηση, αλλά διατηρεί για τον εαυτό της το αρχέγονο δικαίωμα, αν θέλετε, του να θέτει τις ερωτήσεις. Η φιλοσοφία ερωτά, δηλαδή και ρωτά αλλά και εράται — η συγγένεια ερώτησης και έρωτα είναι σημαντική στο σημείο αυτό καθώς καταδεικνύει την α-πορία που είναι κοινό έδαφος και των δύο. Αν είχαμε χρόνο, θα σας έπαιρνα μαζί μου σε μια σύντομη ανάγνωση του Πλατωνικού *Συμποσίου*, ενός κειμένου που εξετάζει την παράλληλη φύση του έρωτα όσο και της φιλοσοφίας.

Ποιός είναι, λοιπόν, ο φιλόσοφος; Η απορία (ο θαυμασμός) δεν είναι

ιδιαίτερο χαρακτηριστικό κάποιων μόνο ανθρώπων, αλλά της ανθρώπινης φύσης καθ' αυτής. Η πρώτη πρόταση του πρώτου βιβλίου των *Μεταφυσικών* του Αριστοτέλους γράφει ξεκάθαρα: *πάντες ἄνθρωποι τοῦ εἰδέναι ὀρέγονται φύσει*. Η ὀρεξη για γνώση είναι *φύσει*, δηλαδή στην φύση του κάθε ανθρώπου. Λέω πολλές φορές στους πρωτοετείς μαθητές μου, οι οποίοι ως επί το πλείστον δεν έχουν προπαίδεια φιλοσοφική, πως δεν θα πρέπει να τρομάζουν από τον ὄρο φιλοσοφία καθώς ὅλοι μας έχουμε ήδη «φιλοσοφήσει» θέτοντας ερωτήματα σε ὅ,τι μας προκαλεί θαυμασμό και κυρίως για την ίδια μας την ύπαρξη — ερωτήματα, δηλαδή, που αφορούν τον σκοπό της ύπαρξής μας, το νόημα της ζωής μας, κ.λπ.

Ωστόσο τα ερωτήματα αυτά δεν τίθενται για πρώτη φορά σήμερα. Έχουν ήδη μια μακρά ιστορία η οποία αποτελεί την ιστορία της φιλοσοφίας. Τούτη η ιστορία αποτελεί το αντικείμενο μελέτης, ανάγνωσης, διαλόγου, δηλαδή η φιλοσοφία γίνεται τώρα ξέχωρος ακαδημαϊκός κλάδος. Έτσι μιλάμε για την φιλοσοφία υπό την στενή έννοια του ὄρου: μιλάμε για την σκέψη και το έργο συγκεκριμένων φιλοσόφων, για φιλοσοφικά ρεύματα και σχολές.

Έτσι, για να επανέλθω στην ερώτησή σας, φιλοσοφία υπό μια ευρεία έννοια είναι ὄχι μόνον μια στάση ζωής, αλλά κατ' ἐξοχήν ο ανθρώπινος τρόπος ύπαρξης, από την ἄλλη, ὅμως, είναι και ένα ιδιαίτερο γνωστικό αντικείμενο, μια επιστήμη.

Τέλος, στην πατερική γραμματεία, συναντάμε και μία ακόμη χρήση του ὄρου φιλοσοφία. Όταν, για παράδειγμα, ο αγ. Γρηγόριος ο Θεολόγος γράφει στον *Επιτάφιο Λόγο* στον φίλο του Μέγα Βασίλειο για την κοινή απόφασή τους να ακολουθήσουν τα βήματα «*Ἡλιοῦ καὶ Ἰωάννου, τῶν πάνυ φιλοσόφων,*» αναφερόμενος στον Προφήτη Ηλία και τον αγ. Ιωάννη τον Πρόδρομο, ο ὄρος φιλοσοφία έχει ἄλλη σημασία από την ακαδημαϊκή μελέτη των φιλοσοφικών σχολών. Στα κείμενα των Ελλήνων πατέρων φιλοσοφία σημαίνει την κατά Χριστόν ζωήν, και μάλιστα αυτή του μοναχισμού, καθ' ὅτι ο εραστής της σοφίας είναι τώρα ο εραστής ὄχι μιας αφηρημένης γνώσεως ή ενός απρόσωπου θεωρητικού συστήματος, αλλά ο εραστής της του Θεού Σοφίας, δηλαδή, του Χριστού. Ο κατ' ἐξοχήν φιλοσοφικός βίος είναι για τους Χριστιανούς ο ευαγγελικός βίος.